

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Lucie Novotná

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Teritoriální studia (TS)

**ROLE EVANGELIKÁLNÍCH KŘESŤANŮ PŘI UTVÁŘENÍ
ZAHRANIČNÍ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ
AMERICKÝCH VŮČI IZRAELI BĚHEM OBDOBÍ
ADMINISTRATIVY DONALDA TRUMPA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

AUTORKA PRÁCE: Lucie Novotná

STUDIJNÍ PROGRAM: Teritoriální studia (TS)

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Jan Hornát, Ph.D.

VEDOUCÍ SEMINÁŘE: doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

ROK OBHAJOBY: 2024

PROHLÁŠENÍ:

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 29. 7. 2024, Lucie Novotná

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM:

Novotná, Lucie. Role evangelikálních křesťanů při utváření zahraniční politiky Spojených států amerických vůči Izraeli během období administrativy Donalda Trumpa. Praha, 2024, 44 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Teritoriální studia, Teritoriální studia. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jan Hornát, Ph.D.

ROZSAH PRÁCE: 60.204 znaků s mezerami bez abstraktu a příloh

ABSTRAKT

Tato práce zkoumá roli evangelikálních křesťanů při utváření zahraniční politiky Spojených států vůči Izraeli a zdůrazňuje klíčový vliv americké podpory na regionální i globální úrovni.

Cílem práce je posoudit roli evangelikálních křesťanů při formování zahraniční politiky USA vůči Izraeli, zaměřit se na jejich volební podporu a její přetavení do konkrétních politických opatření. Práce hodnotí, zda zájmy evangelikálních křesťanů skutečně hrají významnou roli při utváření zahraniční politiky vůči Izraeli, vzhledem k jejich volebnímu významu.

Klíčová otázka této práce zní: Jaká byla role evangelikálních křesťanů (zde zastoupených evangelikálním výkonným poradním výborem a evangelikálním poradním výborem Bílého domu) při utváření politiky vůči Izraeli během Trumpovy administrativy?

ABSTRACT

This thesis examines the role of Evangelical Christians in shaping of U.S. foreign policy towards Israel, highlighting the critical influence of U.S. support on Regional and global scales.

The thesis aims to assess the Political role of evangelical Christians in U.S. foreign policy towards Israel, focusing on their Electoral support and its translation into policy actions.

The thesis evaluates whether evangelical Christians' interests significantly shape U.S. foreign policy towards Israel, given their Electoral importance.

The key question of this thesis is: What was the role of evangelical Christians (represented here by the Executive Evangelical Advisory Board and the White House Evangelical Advisory Board) in shaping policy towards Israel during the Trump administration?

KLÍČOVÁ SLOVA

Abrahamovy dohody, ambasáda, Donald Trump, evangelikální křesťané, evangelikální poradní výbor, Izrael, Jeruzalém, prezidentské volby 2016, republikánské primárky 2016, Trumpova administrativa, Trampův mírový plán

KEYWORDS

Abraham Accords, Donald Trump, Embassy, Evangelical Advisory Board, Evangelical Christians, Israel, Jerusalem, presidential elections in 2016, Republican primaries in 2016, Trump's administration, Trump's peace plan

NÁZEV PRÁCE

Role evangelikálních křesťanů při utváření zahraniční politiky Spojených států amerických vůči Izraeli během období administrativy Donalda Trumpa

TITLE

The Role of Evangelical Christians in forming the foreign policy of the United States towards Israel during the period of Donald Trump's administration

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Janu Hornátovi, Ph.D. a doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc. za trpělivost a cenné rady, které mi během psaní bakalářské práce poskytli.

Obsah

Úvod	9
Metodologie – cíl výzkumu	11
Charakteristika literatury – hlavních zdrojů práce	12
1. Evangelikální křesťané ve Spojených státech	14
1.1. Kdo jsou evangelikální křesťané	14
1.2. Politika evangelikálních křesťanů vůči Izraeli	15
1.3. Jednota evangelikálních křesťanů a jejich organizace.....	17
1.4. Role evangelikálních křesťanů v rámci tzv. Izraelské lobby	20
2. Role evangelikálních křesťanů v prezidentských volbách v USA v roce 2016 – předvolební postoj Donalda Trumpa k Izraeli	20
2.1. Názorový posun Donalda Trumpa v otázkách politiky vůči Izraeli během republikánských primárek	21
2.2 Výsledky republikánských primárek	22
2.3 Trumpova politiky vůči Izraeli během prezidentské kampaně (2016) a zapojení evangelikálních lídrů	24
3. Iniciativy evangelikálních křesťanů a politické kroky Trumpovy administrativy vůči Izraeli	27
3.1. The White House Evangelical Advisory Board	27
3.2. Statut Jeruzaléma a přesun americké ambasády v Izraeli	28
3.3. Mírový plán – Mírem k prosperitě a Abrahamovy dohody	32
Závěr	35
Summary	37
Bibliografie	38
Primární zdroje	38
Sekundární zdroje.....	40

Úvod

Téma práce jsem si zvolila proto, že podpora Spojených států amerických vůči Izraeli hraje klíčovou roli v regionu i v celosvětovém měřítku. Spojené státy svou zahraniční politikou ovlivňují postoje dalších zemí vůči Izraeli. Kritický význam zahraniční politiky Spojených států vůči Izraeli můžeme spatřit hned v několika rovinách – geopolitické, strategické, ekonomické a např. v kulturní rovině; má vliv na regionální stabilitu i globální politiku, případně i globální ekonomiku.

V rámci geopolitické roviny můžeme rozlišit regionální vliv, který zprostředkovává Spojeným státům partnerství s Izraelem, jímž si udržují vliv v tomto regionu proti zemím jako jsou Rusko a Írán, které se zde rovněž snaží prosazovat vlastní zájmy. Dalším aspektem v této rovině jsou energetické zájmy, neboť stabilita regionu je zcela zásadní pro globální trhy vzhledem k faktu, že obchod s ropou a plynem přímo souvisí s energetickou bezpečností a globální ekonomikou.

Ze strategického pohledu je Izrael nejdůležitějším spojencem Spojených států v regionu, jenž má tendence k nestabilitě. V této rovině je rovněž důležité zmínit spolupráci zpravodajských služeb, která je zásadní pro boj s terorismem a pro identifikaci regionálních hrozeb např. ze strany Íránu. Dalším zásadním prvkem je zde vojenská podpora, kdy Spojené státy poskytují Izraeli jak vojenskou, tak technologickou pomoc, čímž je zaručeno, že má Izrael v daném regionu vojenskou převahu.

Z ekonomického hlediska je významným aspektem rozvoj technologie, kterému se v Izraeli daří a Spojené státy tedy tímto partnerstvím profitují. Spojené státy a Izrael mají obecně dobré vzájemné vztahy v různých sektorech (př. zdravotnictví, obrana, technologie).

Kulturní rovinu pak můžeme vysvětlit silnou židovskou komunitou Američanů, která má ve veřejném životě ve Spojených státech silný vliv, což se prolíná i do domácí americké politiky. Podpora Izraele jedním z hlavních témat, které hraje roli v rozhodování jak politiků, tak voličů.

Cílem této práce je zhodnotit politickou roli evangelikálních křesťanů při utváření zahraniční politiky Spojených států vůči Izraeli. Jakou roli hraje jejich podpora ve volbách

pro daného prezidentského kandidáta a jakým způsobem a do jaké míry se jejich podpora dokáže materializovat v naplňování předvolebních slibů. Cílem je tedy zhodnotit, zda se jedná o tak významnou skupinu voličů, aby se její zájmy dokázaly promítnout do zahraniční politiky Spojených států.

Evangelikální křesťané zaujímají ve Spojených státech významné místo mezi náboženskými skupinami. Jejich podpora již několik desítek let patří republikánským kandidátům, jedná se tedy z velké části o pravicové a velmi konzervativní voliče.

V prezidentských volbách v roce 2016 hlasovalo 81 % evangelikálních křesťanů právě pro Donalda Trumpa a tvořili tak 34 % jeho voličské základny. Díky tak významné podpoře jejich role nabyla na významu při utváření zahraniční politiky Trumpovy administrativy.

Ovšem dalším zásadním faktorem je netradiční až kontroverzní osobnost Donalda Trumpa, který zdaleka nesplňuje morální standardy evangelikálů, který ale umožnil evangelikálním křesťanům plně zužitkovat jemu vyjádřenou podporu. Je tedy nejen zajímavé, ale i žádoucí prozkoumat, jakou roli mají evangelikální křesťané, kteří jsou relativně pevně semknutou zájmovou skupinou, při formování zahraniční politiky Spojených států.

Práci rozdělím do třech hlavních kapitol. V první kapitole se zaměřím na vymezení a charakteristiku evangelikálních křesťanů v rámci americké společnosti. Jaká je jejich politika vůči Izraeli. Zároveň se zde zaměřím i na jejich roli v rámci tzv. izraelské lobby. V úvodní kapitole budu vycházet především z těchto zdrojů: Victorie Clark – *Allies for Armagedon*, John J. Mearsheimer a Stephen M. Walt – *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, Kevin Phillips – *American Theocracy: The Peril and Politics of Radical Religion, Oil, and Borrowed Money in the 21st century*, Thomas S. Kidd – *Who Is an Evangelical?: The History of a Movement in Crisis*.

Ve druhé kapitole se budu věnovat tomu, jakou roli hráli evangelikální křesťané v prezidentských volbách v USA v roce 2016, jaké bylo přispění této skupiny voličů ke zvolení Donalda Trumpa prezidentem Spojených států. Zde budu vycházet zejména z primárních zdrojů – veřejných projevů a činnosti evangelikálního výkonného poradního výboru, který byl zřízen během kampaně.

Třetí kapitolu zaměřím na konkrétní politické iniciativy evangelikálních křesťanů v období Trumpovy administrativy. Zejména se zde zaměřím na roli evangelikálního poradního výboru Bílého domu, který se vytvořil v roce 2017 a byl aktivní během celého

funkčního období prezidenta Trumpa. Dále se zde budu věnovat konkrétním politickým krokům Trumpovy administrativy vůči Izraeli. V této kapitole budu opět čerpat převážně z primárních zdrojů, jakými jsou veřejné projevy, nebo oficiální zprávy a prohlášení Trumpovy administrativy. Mezi další zdroje zařadím odborné články (př. Článek Davida E. Cambella „*The Perils of Politicized Religion*“, nebo článek Roberta D. Blackwilla, který působil v administrativě George W. Bushe nejprve jako americký velvyslanec v Indii (2001-2003), později jako jeden z poradců pro národní bezpečnost, čemuž se věnuje dodnes v soukromém sektoru ¹ - „*Trump’s Foreign Policies are Better than They Seem.*“). Dalšími zdroji pak budou odborné studie – např. „*The Trump Peace Plan: Aiming Not to Make a Deal, but to make a Deal Possible*“ autorů Douglas J. Feith a Lewis Libby, nebo „*The Abraham Accords: Contrasting Reflections*“ autor Shmuela Trigano (oboje Begin-Sadat Center for Strategic Studies).

Metodologie – cíl výzkumu

První část práce je zaměřená na definování evangelikálních křesťanů, jejich pozici v americké společnosti a zasazení jejich politických aktivit, smýšlení a zájmů do rámce amerického veřejného života. Druhé dvě části práce mají jasně daný časový sled, kdy nejprve zkoumám roli evangelikálních křesťanů v průběhu primárních voleb Republikánské strany v roce 2016. Následně je pak závěrečná část práce věnovaná roli evangelikálů při utváření zahraniční politiky Spojených států vůči Izraeli během prezidentství Donalda Trumpa. Je zde tedy jasně vymezená časová osa a posloupnost mého výzkumu.

Cílem výzkumu je v první řadě analýza podporu evangelikálních lídrů pro prezidentského kandidáta Donalda Trumpa v prezidentských volbách v roce 2016. Dále pak jejich role na příkladech činnosti *evangelikálního výkonného poradního výboru* a *evangelikálního poradního výboru Bílého domu* při utváření politiky Trumpovy administrativy vůči Izraeli. Cílem je tedy zodpovědět otázku:

1. *Jaká byla role evangelikálních křesťanů (zde zastoupenými dvěma poradními výbory) při utváření politiky vůči Izraeli během Trumpovy administrativy?*

¹ „Robert D. Blackwill“, Expert Bio, Council on Foreign Relations, <https://cfr.org/expert/robert-d-blackwill> (staženo 10. května 2024)

Tato práce je plánovaná jako případová studie, ve které se zaměřím na roli lídrů evangelikálních křesťanů během kampaně Donalda Trumpa před prezidentskými volbami ve Spojených státech v roce 2016.

V další části budu analyzovat činnost evangelikálního výkonného poradního výboru a evangelikálního poradního výboru Bílého domu. Zde se budu zabývat činností obou subjektů a následných politických aktů Trumpovy administrativy vůči Izraeli. Otázkou tedy je, zda jejich činnost sehrála nějakou roli, pokud ano, tak do jaké míry.

V případě analýzy role činnosti obou výše zmíněných subjektů během funkčního období prezidenta Trumpa, tedy od 20. ledna 2017 do 20. ledna 2021, použiji následující kritéria:

1. Činnost *evangelikálního výkonného poradního výboru*, resp. *evangelikálního poradního výboru Bílého domu*.
2. Politika vůči Izraeli Trumpovy administrativy na konci Trumpova funkčního období

Charakteristika literatury – hlavních zdrojů práce

V práci vycházím pouze z anglickojazyčných zdrojů, ať již jsou to primární zdroje či sekundární (odborné publikace, odborné články nebo zpravodajské články). Jako primární zdroje mi slouží převážně oficiální vládní webové stránky Spojených států a webové stránky Národního archivu Spojených států, kde jsou uloženy a veřejně přístupné všechny prezidentské dokumenty, proslovy, prohlášení apod. Tyto zdroje jsou nezabarveným obrazem činnosti Trumpovy administrativy. Dalším příkladem primárních zdrojů, které ve své práci využívám jsou veřejná předvolební vystoupení Donalda Trumpa, ve kterých jsou zachyceny jeho politické postoje, případně jeho názorový posun.

V první kapitole, která se věnuje obecnému vymezení evangelikálních křesťanů v rámci americké společnosti, jsem informace čerpala zejména z knihy Kevina Phillipse *American Theocracy: The Peril and Politics of Radical Religion, Oil, and Borrowed Money in the 21st century*, která je kritickým politickým komentářem koalice Republikánů v rámci politického spektra Spojených států. Phillips zde analyzuje vedle historických kořenů také současný stav, přičemž za jeden z největších problémů současnosti ve Spojených státech

považuje náboženský fundamentalismus. Z knihy jsem tak získala obecné poznatky o vlivu náboženství v americké politice.

Obdobným způsobem mi posloužila kniha Victorie Clark *Allies for Armagedon*, která se na rozdíl od Phillipse, který se věnuje různým fenoménům ovlivňujících utváření americké politiky obširněji, zaměřuje pouze na roli náboženského fundamentalismu ve vztahu k utváření politiky Spojených států. Knihu jsem zvolila právě proto, že detailně zkoumá vliv náboženství na politiku USA na Středním východě.

K získání komplexních informací o Izraelské lobby ve Spojených státech jsem využila knihu Johna J. Mearsheimera a Stephen M. Walta v *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. Tato kniha, byť je napsaná předními odborníky, měla rozporuplnou odezvu, kdy vedle pozitivních reakcí, které autory velebí za důkladnou analýzu problému a pro její možné využití ke změně politiky USA na Středním východě, byli autoři obviněni ze zaujatosti a dokonce antisemitismu. Nicméně, kniha je podle mě výborným prostředkem k získání vhledu do fungování Izraelské lobby v USA jako celku.

K dalšímu pochopení vzájemného vztahu mezi náboženstvím a stranické politiky budu poznatky čerpat mimo jiné z článku Davida E. Cambella „*The Perils of Politicized Religion*“, který vysvětluje dva zásadní jevy: prvním je negativní efekt politizace náboženství, jež vede k odmítání náboženství (k odklonu věřících od náboženství); druhým jevem je proměna postojů věřících, pro které přestala být morální integrita politiků rozhodujícím faktorem. Tento trend se projevil právě s nástupem Donalda Trumpa na politickou scénu. Tento článek je v rámci této práce vhodný zejména pro druhou kapitolu.

Knihou *Chaos in the Liberal Order: The Trump Presidency and International Politics in the Twenty-First Century* editovaná profesorem Columbijské univerzity Robertem Jarveisem je publikací, která nabízí přehled o souvislostech vlivu Donalda Trumpa na mezinárodní politiku včetně mezinárodních aliancí nebo regionálních konfliktů, tedy i na politiku vůči Izraeli – informace z této knihy budu čerpat zejména ve druhé kapitole práce.

Dalšími zdroji pak budou dvě odborné studie vypracované Begin – Sadat Center for Strategic Studies. První studií je „*The Trump Peace Plan: Aiming Not to Make a Deal, but to make a Deal Possible*“ autorů Douglas J. Feith a Lewis Libby. Tato studie analyzuje Trumpův mírový plán na Středním východě, autoři zde zohledňují dopad tohoto plánu na palestinskou otázku.

Další studie „*The Abraham Accords: Contrasting Reflections*“ autor Shmuela Trigano je zaměřená na dopad the Abraham accords (Abrahámovských dohod) na geopolitickou situaci na Středním východě, přičemž zde hraje hlavní roli strategická pozice Izraele.

Obě tyto studie zapadají do rámce třetí kapitoly mé práce, neboť nabízejí podrobnou analýzu politiky Trumpovy administrativy vůči Izraeli.

Tuzemské prostředí se dosud nevěnuje otázce evangelikálních křesťanů a jejich roli při utváření americké zahraniční politiky (v případě této práce v době Trumpovy administrativy) vůči Izraeli. Vzhledem k faktu, že je zde momentálně reálná šance na druhé Trumpovo funkční období, považuji za přínosné představit tuto otázku.

1. Evangelikální křesťané ve Spojených státech

1.1. Kdo jsou evangelikální křesťané

Britský historik David Bebington definuje evangelikály čtyřmi základními rysy jejich víry. Prvním je konverze, tedy náhlé setkání s Bohem, které jednotlivci přinese změnu v jeho náboženském přesvědčení. Druhým rysem je aktivní přístup jednotlivce, tedy jeho angažovanost, jeho aktivní přístup ve vyjadřování a projevování evangelia prostřednictvím svých činů. Třetím rysem je podle Bebingtona biblicismus, přístup, podle kterého je Bible jediným zdrojem pro výklad křesťanské víry. Posledním rysem je krucicentrismus, který vyzdvihuje význam Kristova obětování na kříži.²

Spojené státy mají jisté specifikum, co se týká křesťanské víry, mluvíme-li o protestantismu a o evangelikálech obzvlášť, totiž že se často vyznačují radikálními rysy. Právě tyto specifické rysy můžeme přisuzovat z historického pohledu tradici misijní činnosti.³

Evangelikálové ve Spojených státech si podle Kevina Phillipse vždy naleznou nějaké neodkladné poselství, které je nutné kázat a šířit mezi veřejnost. Např. na konci 19. st. a na počátku 20.st. bylo hybnou silou evangelikálů tzv. Sociální evangelium (*the Social Gospel*).

² „Defining the Term in Contemporary Times“. Defining Evangelicalism. Wheaton College, Institute for the Study of American Evangelicals.

<https://web.archive.org/web/20160614171830/http://www.wheaton.edu/ISAE/Defining-Evangelicalism/Defining-the-Term> (staženo 14. listopadu 2023)

³ Kevin, Phillips. *American Theocracy – The Peril and Politics of Radical Religion, Oil, and Borrowed Money in the 21st Century*. (New York: Viking, 2006): 100.

Toto hnutí se snažilo pomocí křesťanské etiky řešit sociální problémy a nerovnosti ve společnosti. Později ve 20. století se ovšem náboženský zápal evangelikálů přesunul do jiné, osobnější roviny, kdy se centrum pozornosti přeneslo na jednotlivce a dosažení jeho spásy pomocí duševního znovuzrození, což bylo často spojováno s očekáváním soudného dne a návratem Ježíše Krista. Podle Phillipse žádný další vyspělý národ neprojevuje s takovou intenzitou jako právě Američané své přesvědčení, že právě oni jsou bohem vyvoleným národem.⁴

„Pro ty, kteří si zvolili nahlížet historii v biblickém kontextu, raději než Bibli v historickém kontextu, nebyla budoucnost zavřenou knihou, tedy neznámá, ale naopak Bible otevřená na prorockých prohlášeních Izajáše a Daniela, Zachariáše, Ezechiela a knihy Zjevení.“⁵

Tato radikální odnož náboženství ve Spojených státech v současné době praktikuje inklinaci k nemoderním kulturním postojům, predátorskou zahraniční politiku, kde preferují vojenská řešení, či eskalaci stávajících konfliktů (tzv. *war hawks*). Dále tíhnou k proroctvím o konci světa a konzervativní fundamentalisté dokonce požadují vládu podle doslovného výkladu Bible, ale zde je nutné podotknout, že se jedná jen o okrajovou část společnosti.⁶

Byť jsou všechny tyto projevy náboženského radikalismu ve velké míře veřejně prohlašovány a následně je pak odborná veřejnost analyzuje a zkoumá jejich možné dopady, problémem je, že mezi Američany hraje velkou roli faktor tzv. pseudo tolerance, kdy je ve společnosti značná míra neochoty kritizovat náboženské přesvědčení spoluobčanů, což Phillips považuje za nebezpečnou praxi a poukazuje na fakt, že Spojené státy jsou nyní běžně řazeny mezi země, ve kterých je náboženský fundamentalismus na vzestupu, vedle např Indie či muslimských států.⁷

1.2. Politika evangelikálních křesťanů vůči Izraeli

Evangelikální křesťané jsou vášnivými podporovateli Izraele, jako protestantská církev se odklonili od velké části učení římskokatolické církve, včetně jejího postoje vůči

⁴ Ibid.

⁵ Victoria Clark. *Allies for Armagedon – The Rise of Christian Zionism*. (New Haven: Yale University Press, 2007): 92.

⁶ Phillips, *American Theocracy – The Peril and Politics of Radical Religion, Oil, and Borrowed Money in the 21st Century*, 100.

⁷ Ibid., 100-101.

Židům a od antisemitismu, který byl rysem náboženského učení např. Martina Luthera a s nástupem sionistického hnutí se jejich zájem o Židy ještě více prohloubil. Podpora a zájem evangelikálů se začala formovat ještě před vytvořením samostatného státu Izrael a od jeho založení 14. května 1948 jenom sílí.⁸

Američtí evangelikálové jsou velkou měrou ovlivněni učením Johna Nelsona Darbyho, který svou interpretací poslední knihy Nového zákona – Zjevení Janova (the Book of Revelation) předvídal časový sled, ve kterém moderní doba je poslední etapou před příchodem Apokalypsy. Podle Darbyho výkladu Zjevení Janových a proroctví Starého zákona musí před druhým příchodem Ježíše Krista dojít k několika událostem: Židé se musí vrátit do své mateřské země, vybudovat stát, vystavět chrám a následovat Antikrista. Po těchto událostech má nastat tzv. vytržení (the Rapture), druhý příchod Krista, který vyvrcholí apokalyptickou bitvou, po které bude lidstvo žít v míru pod Kristovým vedením po tisíc let a v neposlední řadě Židé konvertují ke křesťanství.⁹

Náboženské přesvědčení, které vychází z výkladu Bible, hraje významnou roli pro politický postoj evangelikálů ve Spojených státech, který zaujímají vůči Izraeli. Na předním místě stojí přesvědčení evangelikálů o specifickém významu Izraele, který podle biblického výkladu považují za národ Bohem vyvolený a věří v biblické proroctví o konci světa (*End Times*) a následném návratu Ježíše Krista, který je právě dle biblického proroctví spojován s událostmi v Izraeli. Evangelikálové tak ve velké míře podporují politiku izraelských vlád, ať již se jedná o politiku domácí, či politiku zahraniční, zejména ovšem jejich podporu získává bezpečnostní politika Izraele.¹⁰

„Podpora Izraele je další část biblického pohledu na svět. V polovině roku 2003, po invazi Spojených států do Iráku, další průzkum uskutečněný think tankem Pew Research Center prokázal, že 63 procent bílých evangelikálů považuje stát Izrael za naplnění biblického

⁸ Kirill M. Bumin a Motti Inbari, „American Evangelicals and the Arab-Israeli Conflict“, *Journal of Church and State*, Vol. 62, No. 4 (October 2019): 605-606, <https://doi:10.1093/jcs/csz063> (staženo 9. března 2024)

⁹ Ibid., str. 606.

¹⁰ Adam Gabbatt, „This war is prophetically significant: why US evangelical Christians support Israel“, *The Guardian*, 30. října 2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/30/us-evangelical-christians-israel-hamas-war> (staženo 3.1.2024)

*proroctví o druhém příchodu Ježíše Krista, zatímco mezi liberálními, či progresivními protestanty tuto představu sdílí pouze 21 procent dotázaných.*¹¹

Kevin Phillips tedy předpokládá, že u velké části evangelikálů dochází k překrývání následujících priorit: priorit náboženských principů ke vztahu k zahraniční politice, inklinace k biblickému nahlížení světa a preferování amerických vojenských zásahů na Středním východě, které mají pomoci naplnění proroctví o posledních dnech světa a druhém příchodu Ježíše Krista. Phillips zde vidí souvislost mezi vlivem náboženství a agresivním přístupem konzervativních politiků k řešení politických problémů týkajících se oblasti Středního východu.¹²

1.3. Jednota evangelikálních křesťanů a jejich organizace

Ve 21. století můžeme na pojetí evangelikálů nahlížet jako na organickou skupinu – jako na společenské hnutí, stejně tak jako na náboženské tradice této skupiny. Pojem *evangelikálové* tak označuje styl, stejně jako soubor přesvědčení a postojů, kterými se vyznačují. Výsledkem pak je značně různorodá skupina, která zahrnuje vedle černošských baptistických sborů, Nizozemské reformované církve, Mennonitů, Pentekostálních křesťanů, Jižní baptistickou konvenci, tak i Katolické charismatiky.¹³

Právě díky velké různorodosti evangelikálních skupin je velmi obtížné určit přesný počet evangelikálních křesťanů ve Spojených státech. Odhadované výsledky se liší průzkum od průzkumu.

Podle výzkumu, který provedl Pew Research Center (2015) a je tedy relevantní pro prezidentské volby v roce 2016, se 35 procent dospělých Američanů považuje za evangelikály nebo znovuzrozené křesťany. Podle tohoto průzkumu je z politického hlediska důležité rozlišovat bílé evangelikální protestanty (*White Evangelical protestants*) a afroamerické protestanty (*African-American protestants*). Zatímco bílí evangelikálové jsou jedněmi z nejspolehlivějších konzervativních voličů, afroameričtí protestanti jsou tradičně voliči Demokratické strany.¹⁴

¹¹ Phillips, *American Theocracy – The Peril and Politics of Radical Religion, Oil, and Borrowed Money in the 21st Century*, 364.

¹² Ibid., 364-365.

¹³ Wheaton College, „Defining the Term in Contemporary Times“.

¹⁴ Danielle Kurtzleben. „Are You An Evangelical? Are You Sure?“. NPR, 19. prosince 2015, <https://npr.org/2015/12/19/458058251/are-you-an-evangelical-are-you-sure/> (staženo 23. března 2024); „America’s Changing Religions Landscape – Chapter 1: The Changing Religious Composition

Pro zajímavost, v roce 2021 bylo ve Spojených státech 63 % dospělých Američanů hlásících se ke křesťanství, z nichž bylo 40 % protestantů. Z těchto 40 % se pak 60 % identifikuje jako evangelikální křesťané. Průzkum ze začátku letošního roku ukázal zvyšující se procento dospělé populace Spojených států, jež nevyznává žádné náboženství. Z 16 % v roce 2007 se tato skupina rozrostla na 28 %.¹⁵

Uznávaný politolog John C. Green, který se ve velké míře zaměřuje na vztah náboženství a veřejného života, dělí evangelikální křesťany do tří základních skupin – tradicionalisté, centristé a modernisté. Také Green upozorňuje, že ne všichni evangelikálové jsou konzervativci podporující Izrael, menšina evangelikálů je buď neutrální nebo podporuje Palestinu. Zřejmě nejznámějším evangelikálem podporujícím Palestinu je bývalý prezident Spojených států Jimmy Carter, který označil Izrael za rasově segregovaný stát. Další osobností, jenž se staví proti Izraeli je Stephen Sizer – progresivní evangelikál. Sizer označil křesťanský sionismus za nejsilnější a nejvíce destruktivní sílu ve Spojených státech.¹⁶

Akademikové a novináři mají tendence předpokládat, že většina evangelikálů bude zastávat radikální politiku v klíčových otázkách arabsko-izraelského konfliktu, mluvíme zde o území, izraelských osadách, Chrámové hoře a tlaku Spojených států na Izrael. Co se území týká, obecně se předpokládá, že evangelikálové budou nakloněni konceptu Velkého Izraele, v případě, že vykládají Bibli doslovně. Území dobyté v tzv. šestidenní válce by tedy mělo být pod kontrolou Izraele, kdy je důraz kladen na oblast Judea a Samaří, tedy Západní břeh Jordánu. Tato oblast je podle biblického výkladu součástí Země zaslíbené, kterou Bůh přídělil Abrahámovi. Byť prominentní evangelikálové jako např. Pat Robertson a Jerry Falwell vyjádřili podporu konceptu Velkého Izraele, Richard Land, který byl politickým zástupcem Jižní baptistické konvence a kterého můžeme označit za tradičního evangelikála, se nebránil myšlence výměny území za trvalý mír. Nakonec ani Jerry Falwell se od myšlenky území za mír zcela neodvrátil, protože je to především rozhodnutí Izraele a pokud se demokratická společnost rozhodne darovat část území svého státu sousedům, tak je to čistě na jejím

of the U.S.“. Research Topic, Pew Research Center, 12. května 2015, <https://pewresearch.org/religion/2015/05/12/chapter-1-the-changing-religious-composition-of-the-u-s/> (staženo 23. března 2024)

¹⁵ „About Three-in-Ten U.S. Adults Are Now Religiously Unaffiliated“, Religion, Pew Research Center, naposledy změněno 14. prosince 2021, <https://pewresearch.org/religion/2021/12/04/about-three-in-ten-u-s-adults-are-now-religiously-unaffiliated/> (staženo 28. července); „Religious „Nones“ in America: Who They Are and What They Believe“, Religion, Pew Research Center, naposledy změněno 24. ledna 2024, <https://pewresearch.org/religion/2024/01/24/religious-nones-in-america-who-they-are-and-what-they-believe/> (staženo 28. července 2024)

¹⁶ Bumin a Inbari, „American Evangelicals and the Arab-Israeli Conflict“, 608.

uvázení. V tomto případě tedy vidíme mezi evangelikály určitou nerozhodnost k politickým kompromisům.¹⁷

Obdobně se obecně předpokládá podpora evangelikálů pro Izraelské osady na okupovaných územích, které stěžují provedení právě myšlenky území za mír a dvoustátního řešení. Prominentním evangelikálem zastávajícím právo Izraele na osady na Západním břehu je bývalý guvernér Arkansasu Mike Huckabee, který nevidí žádné ospravedlnění pro stažení Izraele z okupovaných území, vzhledem k faktu, že muslimský svět je nesouměrně rozlehlejší a rozdělení Jeruzaléma dokonce srovnává s biblickým příběhem o králi Šalamounovi a rozpůlení dítěte¹⁸

Podle odborníků je ovšem nejsložitějším úkolem rozřešit spor o kontrolu Chrámové hory, na čemž ztroskotala mírová jednání v roce 2001 mezi palestinským prezidentem Jásirem Arafatem a izraelským premiérem Ehudem Barakem, neboť právě Chrámová hora je nejposvátnějším místem židovského náboženství a třetím nejvýznamnějším místem islámu (po Mekce a Medině). Toto místo je důležité i pro evangelikály, kteří věří v biblická proroctví, neboť na Chrámové hoře musí Židé vystavět Třetí chrám před druhým příchodem Krista.¹⁹

Podle doslovného biblického výkladu evangelikálů Bůh požehná těm, kteří podporují Izrael. Z pohledu evangelikálů si tedy podporou Izraele vyslouží požehnání a naopak, pokud se od Izraele odvrátí, mohl by je stihnout boží trest např. v podobě živelní katastrofy. Dá se předpokládat, že evangelikálové budou oponovat nátlaku na Izrael, pokud by ústupky, které učiní nebyly dobrovolné ale vynucené tlakem mezinárodního společenství.²⁰

Dalšími důvody pro podporu Izraele evangelikálními křesťany jsou společné geopolitické a bezpečnostní cíle a v neposlední řadě sdílené kulturní a náboženské hodnoty. Z geopolitického a bezpečnostního hlediska je Izrael nejlepším spojencem Spojených států ve velmi výbušném regionu. V tomto směru se může na Izrael nahlížet jako na jakousi brzdu proti Iránu a zároveň je partnerem v boji proti fundamentálnímu islámu. Evangelikálové tedy mohou na Izrael nahlížet jako na záruku bezpečnosti Západní civilizace na Středním Východě.²¹

¹⁷ Ibid., 608-609.

¹⁸ Ibid., 609-610.

¹⁹ Ibid., 610-611.

²⁰ Ibid., 611.

²¹ Kirill M. Bumin a Motti Inbari, „Why Do Evangelicals Support Israel?“, *Politics and Religion*, Vol. 14, No. 1 (2021): 8, <https://doi:10.1017/S175504831900052X> (staženo 23. března 2024)

Podobně sdílené kulturní a náboženské hodnoty zajišťují podporu evangelikálů pro Izrael. Odrážejí tak pocit příbuznosti mezi Židy a křesťany, což vychází ze společné západní kultury, kam můžeme zahrnout náboženství, etiku nebo tradice a zvyky.²²

1.4. Role evangelikálních křesťanů v rámci tzv. Izraelské lobby

Izraelská lobby ve Spojených státech zcela sebejistě operuje ve veřejném prostoru a hrdě se hlásí ke své roli, kterou sehrává v americké politice. Tato lobby se svou podstatou neliší od ostatních zájmových skupin. Ovšem jak skupiny, tak i jednotlivci patřící právě k Izraelské lobby mají velmi výhodnou pozici a jejich role při utváření americké zahraniční politiky se vyznačuje velkou mírou účinnosti, což je odlišuje od ostatních zájmových skupin.²³

Zakladatelem skupiny Křesťané sjednocení pro Izrael (*Christians United for Israel*) je pastor John Hagee, který se stal zároveň jejím vedoucím představitelem. Tato skupina je nejpočetnější křesťanskou skupinou v rámci Izraelské lobby. Podle Hageeho mezi její hlavní požadavky na americké politické špičky patřilo zastavení nátlaku na izraelskou vládu na rozdělení Jeruzaléma a na rozdělení území státu Izrael.²⁴

Novinářka a autorka Michelle Goldberg přikládá evangelikálním křesťanům významnější roli na formování americké zahraniční politiky na středním východě vyšší, než mají veřejnosti známější aktéři, mezi které patří např. *AIPAC (the American Israel Public Affairs Committee / Americko-izraelský výbor pro veřejné záležitosti)*.²⁵

2. Role evangelikálních křesťanů v prezidentských volbách v USA v roce 2016 – předvolební postoj Donalda Trumpa k Izraeli

²² Ibid.

²³ John J. Mearsheimer a Stephen M. Walt. *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2007): 150.

²⁴ Rubin, Jennifer. „Onward, Christian Zionists“. *Washington Examiner*, 2. srpna 2010, <https://washingtonexaminer.com/magazine/18017/onward-christian-zionists/> (staženo 14. listopadu 2023)

²⁵ Goldberg, Michell. „The Kingdom Coming: The Rise of Christian Nationalism“. (New York: W.W. Norton & Company, 2007): 60.

2.1. Náborový posun Donalda Trumpa v otázkách politiky vůči Izraeli během republikánských primárek

Donald Trump vystoupil 17. února 2016 v přímém televizním přenosu stanice MSNBC, která s ním pořádala tzv. *Town Hall* mítink, tedy setkání s veřejností, kde měl Trump možnost představit některé své politické názory a svou plánovanou politickou agendu pro své případné politické období. Tento mítink moderovala dvojice Joe Scarborough a Mika Brzezinski (dcera bývalého poradce pro národní bezpečnost Spojených států amerických v Carterově administrativě Zbigniewa Brzezinského).²⁶

Mítink se konal před republikánskými primárkami v Jižní Karolíně. Jednalo se teprve o třetí stát, který rozhodoval o tom, kdo se stane republikánským kandidátem.²⁷

Donald Trump se po dotazu z publika na řešení Izraelsko-palestinského konfliktu pasoval do pozice neutrálního pozorovatele, když prohlásil, že se samozřejmě pokusí o uzavření míru, ale že je možné, že mírovou dohodu třeba vůbec nebude možné uskutečnit tak, aby se jednalo o trvalý mír, nicméně se o to přesto pokusí.²⁸

Následně se ho moderátor Joe Scarborough zeptal, kdo podle něj v tomto konfliktu nese vinu, zda Izraelci, nebo Palestinci. Na tuto otázku Trump nechtěl odpovědět přímo:

*„Nechci se do toho pouštět z různých důvodů, protože pokud zvítězím, tak zde musí být určitá míra překvapení, nepředvídatelnosti. Naše země nemá nepředvídatelnost. Pokud zvítězím nechci být v pozici, kdy ti něco říkám a teď ta druhá strana říká, že nechce, aby se do toho Trump zapojoval. Nechte mě být neutrálním chlapíkem. Já se o to pokusím. Bude to skvělé. Byl bych tak hrdý, kdyby se mi to podařilo.“*²⁹

Toto prohlášení o neutrálním postoji vůči Izraeli vyvolalo silnou kritiku, mj. od Hillary Clinton, která ve svém proslovu na konferenci proizraelské lobby *AIPAC* jasně prohlásila, že bezpečnost Izraele není předmětem vyjednávání, proto tedy Spojené státy potřebují prezidenta, který bude ve svých postojích vůči Izraeli stálý.³⁰

²⁶ Mark Hensch, „Trump: I’ll be ‘neutral’ on Israel and Palestine“, The Hill, 17. února 2016, <https://thehill.com/blogs/ballot-box/presidential-races/269806-trump-ill-be-neutral-on-israel-and-palestine/> (staženo 17. února 2016)

²⁷ Ibid.

²⁸ „Full MSNBC Donald Trump Town Hall, South Carolina February 17, 2016“, O’Reilly Factor, Kelly File and Hannity, YouTube, 18. února 2016, <https://youtube.com/watch?v=oRXHpmh5O-w>, 33:30-34:57 (staženo 2. března 2024)

²⁹ Ibid., 34:14-34:44

³⁰ „Clinton hits Trump for ‘neutral’ stance on Israel“, CNN, YouTube, 21. března 2016, <https://youtube.com/watch?v=97joOcdKTso>, 0:10-0:30 (staženo 2. března 2024)

Proti tomu se Donald Trump ohradil již v rozhovoru s Wolfem Blitzerem na televizní stanici *CNN*, kde prohlásil, že by byl rád neutrální, pokud by to bylo možné, což podle něj ale kvůli přemíře nenávisti možné není a ujistil, že není nikdo, kdo by byl větším podporovatelem Izraele, než je on sám.³¹

Ve stejný den (21. března 2016) Donald Trump vystoupil jako řečník na stejné konferenci *AIPAC* jako před ním Hillary Clinton, která ho zde kritizovala. Trump se hned na začátku svého projevu prohlásil za celoživotního podporovatele a přítele Izraele. Jako svou hlavní prioritu pak označil zrušení dohody s Iránem, kterou považuje za katastrofální pro Ameriku, Izrael i celou oblast Středního východu.³²

V tomto projevu také silně kritizoval *Organizaci spojených národů*, která podle něj není ani přítelem demokracie ani Izraele. Dále zde odmítl, že by podpořil případnou dohodu mezi Izraelem a Palestinou, která by byla zprostředkována právě *OSN*.³³

V tomto projevu také přislíbil uznat Jeruzalém hlavním městem Izraele. Tento předvolební slib se stal mezi evangelikálními křesťany velmi populární.³⁴

2.2 Výsledky republikánských primárek

Primárky Republikánské strany v roce 2016 nabídly pestré pole uchazečů o post republikánského kandidáta na úřad prezidenta Spojených států. Mezi hlavních deset kandidátů patřil Donald Trump (podnikatel – New York), Ted Cruz (senátor – Texas), Marco Rubio (senátor – Florida), John Kasich (guvernér – Ohio), Ben Carson (neurochirurg), Jeb Bush (bývalý guvernér – Florida), Chris Christie (guvernér – New Jersey), Rand Paul (senátor – Kentucky), Mike Huckabee (bývalý guvernér – Arkansas) a Carly Fiorina (bývalá CEO Hewlett-Packard).³⁵

Tradičně prvním státem, který měl možnost volit svého kandidáta, byla Iowa. Zde v systému caucusu zvítězil senátor Ted Cruz, jenž získal 27,6 % hlasů. Na druhém místě se

³¹ Ibid., 1:20-1:43

³² „Watch Donald Trump speak at AIPAC 2016“, PBS NewsHour, YouTube, 22. března 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=2ZGgMJ3QDAQ> (staženo 2. března 2024)

³³ Ibid.

³⁴ Gary M. Burge, „You Can Be an Evangelical and Reject Trump’s Jerusalem Decision“, *The Atlantic*, 6. prosince 2017, <https://theatlantic.com/international/archive/2017/12/evangelical-trump-jerusalem-embassy/547643/> (staženo 23. března 2024)

³⁵ Paul Lewis, „The Republican debate: meet the 2016 candidates“, *The Guardian*, 6. srpna 2015, <https://theguardian.com/us-news/2015/aug/06/the-republican-debate-meet-the-candidates> (staženo 23. března 2024)

umístil Donald Trump s 24,3 % hlasů. Třetí pak skončil floridský senátor Marco Rubio s 23,1 % hlasů.³⁶

Druhé primárky proběhly 9. února 2016 ve státě New Hampshire, ve kterých již vcelku přesvědčivě zvítězil Donald Trump, který pro sebe získal 35,3 % hlasů. Jako druhý skončil guvernér Ohia John Kasich s 15,8 % hlasů a třetím byl texaský senátor Ted Cruz s 11,7 % hlasů.³⁷

Třetím státem, ve kterém voliči vybírali kandidáta republikánské strany, byla Jižní Karolína (20. února 2016), kde opět jednoznačně zvítězil Donald Trump (32,5 % hlasů). Za ním pak následovali Marco Rubio (22,5 % hlasů) a Ted Cruz (22,3 % hlasů).³⁸

Významným momentem bylo tzv. Volební superúterý (Super Tuesday), které připadlo na 1. března 2016 a během kterého se rozhodovalo o kandidátech hned v jedenácti státech. V sedmi z těchto států zvítězil Donald Trump (Alabama, Arkansas, Georgie, Massachusetts, Tennessee, Vermont a Virginie). Ted Cruz získal prvenství ve třech státech (Texas, Oklahoma a Aljaška) a Marco Rubio zvítězil v Minnesotě.³⁹

Po volebním superúterý začali kandidáti z volebního závodu postupně odstupovat. Senátor Marco Rubio, který byl jedním z úspěšnějších kandidátů, ohlásil zastavení své prezidentské kampaně poté, co prohrál ve svém domovském státě. Floridu jednoznačně opanoval Donald Trump (45,7 % hlasů), Rubio skončil na druhém místě (27 % hlasů).⁴⁰

Posledními, kteří vydrželi soupeřit s Donaldem Trumpem, byli John Kasich a Ted Cruz, až do 3. května 2016, kdy proběhly primární volby v Indianě, ve kterých s přehledem zvítězil Donald Trump (53,3 %), druhý skončil Ted Cruz (36,6 %), John Kasich byl třetí (7,6

³⁶ „CNN delegate estimate“, Election 2016, CNN, <https://edition.cnn.com/election/2016/primaries/parties/republican> (staženo 23. března 2024)

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ „Super Tuesday Results 2016“, Elections 2016, the New York Times, naposledy změněno 29. září 2016, <https://nytimes.com/elections/2016/results/2016-03-01> (staženo 23. března 2024)

⁴⁰ „Florida Primary Results“, Elections 2016, the New York Times, naposledy upraveno 29. září 2016, <https://nytimes.com/elections/2016/results/primaries/florida> (staženo 23. března 2024); Tal Kopan, „Marco Rubio drops out of presidential campaign after Florida loss“, CNN, 16. března 2016, <https://edition.cnn.com/2016/03/15/politics/marco-rubio-drops-out/index.html> (staženo 23. března 2024)

%). Ted Cruz ukončil svou kandidaturu ještě týž den a John Kasich odstoupil následující den 4. května 2016.⁴¹

Donald Trump se stal prezidentským kandidátem na Národním sjezdu Republikánské strany, který se konal 18.-21.7.2016 v Clevelandu, kde oficiálně přijal nominaci své strany poté, co pro něj hlasoval dostatečný počet delegátů. Trump si již před zahájením sjezdu vybral guvernéra Indiany Mika Pence jako svého spolukandidáta na pozici viceprezidenta Spojených států.⁴²

2.3 Trumpova politiky vůči Izraeli během prezidentské kampaně (2016) a zapojení evangelikálních lídrů

Donald Trump již od zahájení své kampaně chápal, že mu bude ku prospěchu, když se obklopí náboženskými lídry, kteří jsou zběhlí jak v kázání věřícím během náboženských obřadů, tak se nebojí prezentovat své postoje a zásady na televizních obrazovkách, obzvlášť pokud se jedná o televizní stanici *Fox News*. Trump se tedy snažil vlichotit do přízně nábožensky laděných voličů a pronášel předvolební sliby, které u této skupiny rezonují. Jedním z těchto slibů bylo přesunutí americké ambasády v Izraeli do Jeruzaléma, což je krok, který má jak duchovní nádech, tak geopolitické důsledky, se kterými se Donald Trump v této fázi velmi pravděpodobně nezaobíral. Přesunutí ambasády do Jeruzaléma nebylo ovšem jedinou vábničkou zejména na evangelikály. Silně rezonoval i slib jmenování konzervativních ústavních soudců, kteří zastávají proti potratové postoje.⁴³

⁴¹ „Indiana Primary results“, Elections 2016, the New York Times, naposledy upraveno 29. září 2016, <https://nytimes.com/elections/2016/results/primaries/indiana> (staženo 23. března 2024); Matt Flegenheimer, „Ted Cruz Suspends His Campaign for President“, *The New York Times*, 3. května 2016, <https://nytimes.com/2016/05/04/us/politics/ted-cruz.html> (staženo 23. března 2024); Thomas Kaplan, „John Kasich Suspends Campaign for President“, *the New York Times*, 4. května 2016, <https://nytimes.com/2016/05/05/us/politics/john-kasich.html> (staženo 23. března 2024)

⁴² Madhvi Pankari, „2016 Republican National Convention: a look back – in pictures“, *The Guardian*, 24. července 2016, <https://theguardian.com/us-news/ng-interactive/2016/jul/24/republican-national-convention-look-back-in-pictures> (staženo 23. března 2024); Eric Brodner, „10 takeaways from Donald Trump’s Republican Convention“, *CNN*, 22. července 2016, <https://edition.cnn.com/2016/07/22/politics/republican-convention-takeaways/index.html> (staženo 23. března 2024); Nick Gass a Tyler Pager, „Trump picks Pence as his running mate“, *Politico*, 15. července 2016, <https://politico.com/story/2016/07/trump-vp-pick-timing-225598> (staženo 23. března 2024)

⁴³ Tim Alberta, *The Kingdom, the Power, and the Glory – American Evangelicals in an Age of Extremism* (New York: Harper Collins Publishers, 2023), 25.

Po setkání s přibližně tisíci konzervativními křesťany v New Yorku, Donald Trump ustavil v červnu 2016, tedy ještě před získáním oficiální nominace Republikánské strany, *evangelikální výkonný poradní výbor (Evangelical Executive Advisory Board)*. Tento výbor tvořilo přibližně 25 prominentních evangelikálních lídrů a pastorů, kteří měli Trumpovi mezi evangelikálními křesťany zajistit legitimitu a zároveň získat jejich podporu v nadcházejících volbách. Mezi členy tohoto výboru byli např. Jerry Falwell Jr. (prezident křesťanské univerzity ve Virginii – *Liberty University*), James Dobson (zakladatel *Focus on the Family*) nebo Richard Land (prezident křesťanské univerzity v Severní Karolíně – *Southern Evangelical Seminary*).⁴⁴

V tiskovém prohlášení Trumpovy kampaně, kterým byl nově vzniklý výbor oficiálně představen veřejnosti, byly uvedeny důvody jeho vytvoření. Zjevně hlavním důvodem bylo poskytnout Donaldu Trumpovi poradenství v otázkách, které jsou důležité nejen pro evangelikály, ale i pro ostatní věřící Američany.⁴⁵

Trumpova kampaň se ve svém prohlášení snažila zdůraznit, že členství ve výboru nebylo podmíněno vyjádřením podpory Donaldu Trumpovi, ale že se naopak jedná o Trumpovo vyjádření podpory různým otázkám, které jsou důležité právě pro evangelikály a křesťany obecně. Údajně se tedy jednalo o Trumpovu nezištnou touhu po možnosti poradenství s moudrými lidry v případě potřeby.⁴⁶

Měsíc před prezidentskými volbami přišel deník *The Washington Post* s inkriminující nahrávkou, na které je zachycen rozhovor Donalda Trumpa s moderátorem Billy Bushem. Trump se zde vychloubá svým hvězdným postavením, které mu zaručuje prakticky beztrestnost, takže může např. ženy chytit za genitálie a nehrozí mu za to žádný postih. Podle Trumpových poradců tato nahrávka silně otrásla kampaní a málokdo z nich předpokládal, že se z toho mohou do voleb vzpamatovat.⁴⁷

⁴⁴ Adelle M. Banks, „All the president’s clergymen“, *National Catholic Reporter*, 5. září 2017, <https://ncronline.org/news/all-president-s-clergymen> (staženo 23. března 2024)

⁴⁵ „Trump Campaign Press Release – Trump Campaign Announces Evangelical Executive Advisory Board“, Documents, The American Presidency Project, 21. června 2016, <https://presidency.ucsb.edu/documents/trump-campaign-press-release-trump-campaign-announces-evangelical-executive-advisory-board> (staženo 30. března)

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Jesse McKinley, „Access Hollywood Tape Rattled Trump’s Campaign, Hicks Recalls in Testimony“, *The New York Times*, 3. května 2024, <https://nytimes.com/2024/05/03/nyregion/access-hollywood-tape-trump-trial.html> (staženo 9. května 2024)

Zde se mu plně vyplatila úzká spolupráce právě s evangelikálními křesťany, kteří mu vyjadřovali podporu i přes jednoznačné morální nedostatky a poklesky. Patrně nejhrolivějším Trumpovým zastáncem byl texaský pastor a populární televizní evangelista Robert Jeffress, který svého kandidáta bránil takřka hlava nehlava. Jeffress podle svých slov neměl zájem o slabého lídra, který nastaví druhou tvář, ale naopak toho nejdrsnějšího, který bude schopný ochránit národ.⁴⁸

Většina evangelikálů stejně jako Jeffress si v ohledu křesťanských hodnot politických kandidátů prošla razantní názorovou změnou. Podle průzkumu, který v roce 2011 provedl the *Public Religion Research Institute*, na otázku, zda politik chovající se nemorálně v osobním životě může bezúhonně vykonávat veřejnou funkci, kladně odpovědělo pouze 30 % dotázaných bílých evangelikálů, což bylo nejmenší procento ze všech dotázaných náboženských skupin respondentů.⁴⁹

V týdnu, kdy se dostala na veřejnost výše zmiňovaná nahrávka provedl *PRRI* nový průzkum se stejnou otázkou. V roce 2016 pak odpovědělo 72 % bílých evangelikálů, že politik se může v osobním životě chovat nemorálně, a přesto je schopen vykonávat veřejnou funkci bezúhonně.⁵⁰

Podle Thomase S. Kidda podporovali bílí evangelikálové republikánské kandidáty již od dob Eisenhowera, jednalo se ovšem o kandidáty, kteří vyzařovali důstojnost a prokazovali respekt k náboženství, a byť měli k některým kandidátům určité výhrady (např. Nixon), žádný se svými osobními nedostatky nemohl rovnat s persónou Donalda Trumpa, který byl doslova ztělesněním opačných evangelikálních standardů morálky, sexuálního chování či manželské nevěry. Podle Kidda volí bílí evangelikálové od roku 1952 téměř automaticky a obvykle podpoří republikánského kandidáta. Trump si jejich náklonnost získal tím, že jim věnoval patřičnou pozornost, čímž jim prokazoval respekt a ukázal, že je bere vážně.⁵¹

Trumpova podpora mezi evangelikály samozřejmě nebyla zcela jednotná. Mezi jeho kritiky, kterých nebylo mnoho, patří známý americký teolog a kazatel Russell Moore:

⁴⁸ Alberta, *The Kingdom, the Power, and the Glory – American Evangelicals in an Age of Extremism*, 114.

⁴⁹ *Ibid.*, 115.

⁵⁰ *Ibid.*, 116.

⁵¹ Thomas S. Kidd, „Coda Donald Trump and the Crisis of Evangelicalism“, in *Who is an Evangelical? – The History of a Movement in Crisis*, (Yale University Press, 2019), 146-147.

„Během hodin (po zveřejnění nahrávky) byla stará garda náboženské pravice venku s obhajobou Trumpa, i když jeho vlastní spolukandidát ho odmítl veřejně hájit a jeho vlastní politická strana zkoumala legální možnosti, jak ho nahradit na volebním lístku. Jakmile jsem se kriticky vyjádřil o ohavnosti sexuálního napadení a obtěžování, další evangelikální lídr na mě v telefonu řval, že jsem zradil „naši stranu“, ...“⁵²

Povolební průzkumy ukázaly, že Donald Trump získal 81 % hlasů bílých evangelikálů, což byl rekord mezi republikánskými kandidáty. *Pew Research Center* v těchto povolebních průzkumech použil ovšem volnější definici, kdy za *evangelikála* byl považován každý běloch, který sám sebe označí jako „*znovuzrozeného*“ nebo *evangelikála*, i když se zároveň ztotožňuje i s jinými náboženskými tradicemi např. katolické či mormonské víry.⁵³

3. Iniciativy evangelikálních křesťanů a politické kroky Trumpovy administrativy vůči Izraeli

3.1. The White House Evangelical Advisory Board

Prezident Trump společně s viceprezidentem Pencem hostili 3. května 2017 v Bílém domě náboženské lídry tzv. poradního evangelikálního výboru Bílého domu (*the White House Evangelical Advisory Board*), který byl nástupcem výkonného poradního výboru z období prezidentské kampaně, přičemž obsazení obou výborů bylo téměř totožné, ale v případě poradního výboru Bílého domu se jednalo o neformální výbor, který nebyl fakticky oficiálně ustaven. Na pořadu této události byla diskuse, modlitba a večeře. Bylo to první oficiální setkání evangelikálních lídrů s prezidentem od jeho nástupu do funkce a bylo míněno jako poděkování za jejich neochvějnou podporu. Toto setkání bylo naplánované před Národním dnem modliteb (*National Day of Prayer*), který každoročně připadá na první čtvrtěk v květnu.⁵⁴

Donald Trump u této příležitosti představil výkonné nařízení, kterým bude usměrněn tzv. Johnsonův dodatek (*the Johnson Amendment*) v daňovém zákoníku, jehož účelem bylo

⁵² Russell Moore, *Losing Our Religion* (New York, Sentinel, 2023), 159-160.

⁵³ Ryan P. Burge a Andrew A. Lewis, „Measuring Evangelicals: Practical Consideration for Social Scientists“, *Politics and Religion*, Vol. 11, No. 4 (2018): 745-746.

⁵⁴ „Press Briefing by Press Secretary Sean Spicer“, Press Briefings, National Archives, 3. května 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/press-briefing-press-secretary-sean-spicer-050317/> (staženo 9. května 2024); Banks, „All the president’s clergymen“

zabránit neziskovým organizacím včetně církví v politické aktivitě. Podle Trumpa tento dodatek omezovalo jejich svobodu slova zaručenou Prvním dodatkem Ústavy Spojených států.⁵⁵

Původní výkonný poradní výbor evangelikálů, který fungoval během Trumpovy volební kampaně, byl rozpuštěn, když se Donald Trump stal prezidentem. Skupina přibližně 30 evangelikálních pastorů a lídrů se 10. července 2017 zúčastnila několikahodinového jednání v Eisenhower Executive Office Building, která poskytuje zázemí velké části personálu Bílého domu.⁵⁶

Podle zúčastněných jednání probíhalo formou rozpravy s rozličnými úředníky Trumpovy administrativy, kteří se od evangelikálů snažili zjistit názorová stanoviska na předložené problémy, případně další podněty ohledně otázek, které jsou pro ně důležité. Přítomen byl také personál Bílého domu nižší úrovně, který zpracovával probíhající jednání s tím, že poznámky budou předány příslušným vládním úřadům k zohlednění.⁵⁷

V roli pozorovatele se jednání zúčastnil prezidentův zeť Jared Kushner, který v Trumpově administrativě zastával pozici jednoho z hlavních poradců. Kushner na závěr promluvil k shromážděným, což následně učinil i viceprezident Mike Pence.⁵⁸

Evangelikálové, kteří se účastnili tohoto jednání, se shodují, že se jednalo o neformální událost, kde nikdo nebyl jmenován do žádné funkce ani členem oficiální rady či poradního výboru, neboť s tím by se nutně pojily specifické právní kroky a závaznost. Dále panuje shoda, že šlo spíše o jakousi „*radu pro víru či náboženství*“. Toto setkání bylo zakončeno společnou modlitbou v Oválné pracovně, kam všechny prezident spontánně pozval.⁵⁹

3.2. Statut Jeruzaléma a přesun americké ambasády v Izraeli

Jedním z hlavních předvolebních slibů, které Donald Trump během své kampaně učinil, bylo přesunutí americké ambasády v Izraeli z Tel Avivu do Jeruzaléma. Samotné

⁵⁵ „President Trump Hosts Faith Leaders at the White House“, Law & Justice, National Archives, 4. května 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/president-trump-hosts-faith-leaders-white-house/> (staženo 9. května)

⁵⁶ Banks, „All the president’s clergymen“

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

provedení tohoto slibu ovšem vyžadovalo náročnější přípravy a Trump byl tak nucen podepsat zamítnutí přesunu a celý proces byl odložen, ovšem nebyl zcela zastaven. Trump v tiskovém prohlášení ujistil, že je nadále silným podporovatelem Izraele a americko-izraelského spojení. Odložení přesunu mělo poskytnout izraelské a palestinské straně prostor k vyjednání úspěšné dohody.⁶⁰

Po půlročním vyčkávání prezident Trump 6. prosince 2017 uznal Jeruzalém hlavním městem státu Izrael a nařídil sem přesunout ambasádu Spojených států z Tel Avivu, čímž splnil jeden ze svých hlavních předvolebních slibů. Toto rozhodnutí bylo podpořeno oběma stranami v Kongresu Spojených států a opíralo se o zákon schválený již v roce 1995 – *the Jerusalem Recognition Act of 1995*, který byl znovu jednomyslně potvrzen americkým Senátem v předcházejících měsících.⁶¹

Trump dále zdůraznil, že si je vědom toho, že postavení Jeruzaléma je vysoce citlivé téma a konkrétní hranice izraelské suverenity na tomto území jsou předmětem jednání mezi izraelskou a palestinskou stranou. Na závěr podtrhl své odhodlání dosáhnout trvajících mírové dohody mezi Izraelci a Palestinci.⁶²

Byť prezident Trump zdůraznil fakt, že tyto kroky nemají být chápány tak, že se Spojené státy budou vměšovat do samotného rozdělení města, nezmínil, že by se Východní Jeruzalém mohl stát v budoucnosti hlavním městem Palestinského státu. Naopak zdůrazňoval čistě domácí politický charakter v otázce rozdělení Jeruzaléma. Ve svém projevu rovněž opomněl zmínit, že podepsal další půlroční odklad faktického přesunu ambasády.⁶³

Trumpovo rozhodnutí se na mezinárodním poli dočkalo silné kritiky politických lídrů, ke kterým se připojil i papež. Převládal názor, že tyto kroky povedou k ohrožení míru a křehké rovnováhy na Středním východě.⁶⁴

⁶⁰ „Statement on the American Embassy in Israel“, Statements & Releases, National Archives, 1. června 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/statement-american-embassy-israel/> (staženo 10. května 2024)

⁶¹ „President Donald J. Trump’s Proclamation on Jerusalem as the Capitol of the State of Israel“, Statements & Releases, National Archives, 6. prosince 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-proclamation-jerusalem-capitol-state-israel/> (staženo 9. května 2024)

⁶² Ibid.

⁶³ Mark Lander, „Trump Recognizes Jerusalem as Israel’s Capital and Orders U.S. Embassy to Move“, *The New York Times*, 6. prosince 2017, <https://nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-jerusalem-israel-capital.html> (staženo 9. května 2024)

⁶⁴ Ibid.

Spojené státy oficiálně otevřely svou ambasádu v Jeruzalémě 14. května 2018, v den 70. letého výročí, kdy byl Izrael uznán prezidentem Trumanem samostatným státem. Podle Donalda Trumpa bylo uznání Jeruzaléma hlavním městem Izraele pouhým uznáním reality, neboť Jeruzalém je sídlem izraelského parlamentu, ústavního soudu, většiny vládních ministerstev a v neposlední řadě jsou zde oficiální rezidence jak premiéra, tak prezidenta Izraele.⁶⁵

Trump ve svém prohlášení znovu zdůraznil odhodlání dosáhnout komplexní mírové dohody a že uznání Jeruzaléma hlavním městem Izraele je nutnou podmínkou pro mír mezi Izraelci a Palestinci. Zároveň ale jeho administrativa uznává současný stav posvátných míst na území města.⁶⁶

Slavnostního otevření ambasády se zúčastnila delegace vysoce postavených zástupců Trumpovy administrativy včetně Jareda Kushnera a Ivanka Trump, kteří v ní sloužili na pozicích hlavních poradců prezidenta. Jared Kushner i Ivanka Trump jsou oba židovského vyznání.⁶⁷

Podle televizní evangelikálky Pauly White byli evangelikálové z uznání Jeruzaléma hlavním městem Izraele nadšení, stejně tak z přesunutí americké ambasády, které tomu následovalo. Pravdou je, že většina prominentních evangelikálů, kteří se nějakým způsobem v evangelikálním poradním výboru Bílého domu (i mimo něj), vyjádřila veřejně nadšení a pochvalu prezidentu Trumpovi za splnění tohoto předvolebního slibu. Všichni tak ale učinili samostatně, nikdo nevystoupil s vyjádřením jménem tohoto poradního výboru, což potvrzuje výše zmíněnou myšlenku, že se nejednalo o oficiální výbor, nýbrž o neformální poradní uskupení.⁶⁸

Někteří pozorovatelé přisuzovali nadšení konzervativních evangelikálních křesťanů jejich víře v naplnění biblických proroctví, ovšem ve skutečnosti jsou důvody jejich reakce na

⁶⁵ „President Donald J. Trump Keeps His Promise To Open U.S. Embassy in Jerusalem, Israel“, Fact Sheets, National Archives, 14. května 2018, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-keeps-promise-u-s-embassy-jerusalem-israel/> (staženo 9. května 2024)

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.; Meave Reston, „Ivanka Trump: Americas Most Powerful Jewish Woman“, *CNN*, červen 2017, <https://edition.cnn.com/interactive/2017/politics/state/ivanka-trump-religion/> (staženo 9. května 2024)

⁶⁸ „Press Release – What They Are Saying: Support For President Trump’s Decision To Recognize Jerusalem As Israel’s Capital“, Documents, The American Presidency Project, 7. prosince 2017, <https://presidency.ucsb.edu/documents/press-release-what-they-are-saying-support-for-president-trumps-decision-recognize> (staženo 9. května 2024)

Trumpovu politiku vůči Izraeli komplexnější. Ve skutečnosti evangelikálové uvádějí pro svou podporu a lásku k Izraeli vedle náboženských důvodů i důvody světské, v první řadě se jedná o bezpečnost Izraele a jeho strategický význam pro Západ. Evangelikálové argumentují, že uznáním Jeruzaléma hlavním městem Izraele prezident prokázal svou podporu, čímž posílil demokratický stát, který sdílí západní hodnoty a je kritickým spojencem Západu v boji proti islámskému extremismu.⁶⁹

Jen pár dní před prezidentskými volbami poslali lídři evangelikálních křesťanů Donaldu Trumpovi otevřený dopis, ve kterém ho požádali o souhlas s pěti principy podpory Izraele. Přesun ambasády do Jeruzaléma byl jedním z těchto principů a ostatní principy byly všechny světské. Dopis byl podepsán víc než 660 evangelikálů a Donald Trump jejich požadavky odsouhlasil. V květnu 2017 následoval další otevřený dopis, ve kterém evangelikálové urgovali splnění slibu přesunu americké ambasády do Jeruzaléma, čímž by se sjednotil faktický stav s již schváleným zákonem (výše zmíněný zákon z roku 1995) a zároveň by se tím podle nich potvrdila pozice Izraele jako jediného a nejsilnějšího demokratického spojence Spojených států v regionu Středního východu. Podle Johnnieho Moora (bývalý president *Liberty University*), který se stal neoficiálním mluvčím evangelikálů poskytujících Donaldu Trumpovi poradenství během jeho prezidentství, náboženství nikdy nehrálo roli během jejich diskuzí o přesunu americké ambasády a uznání Jeruzaléma hlavním městem Izraele. Podle Moora, který se účastnil všech setkání s prezidentem, se vždy braly v potaz pouze geopolitické a strategické aspekty zamýšlených kroků, nikoli jejich teologický význam.⁷⁰

Odborník na bezpečnost a oblast Středního východu Robert D. Blackwill hodnotí Trumpovy politické kroky pochvalně (v roce 2019), byť s výtkou:

⁶⁹ Stephen Specter, „This Year in Jerusalem: Prophecy, and the U.S. Embassy in Israel“, *Journal of Church and State*, Vol. 61, No. 4 (12. dubna 2019): 551-553, <https://doi.org/10.1093/jcs/csz001> (staženo 9. května 2024)

⁷⁰ *Ibid.*, 558-560.

„Trumpovo rozhodnutí přesunout americkou ambasádu do Jeruzaléma bylo správným krokem a nezpůsobilo žádné škody, které kritici předpovídali, ačkoli by bývalo bylo moudré, kdyby se administrativa pokusila vyjednat výměnný obchod – „přesunutí ambasády“ za „zastavení rozšiřování izraelských osad na Západním břehu“.“⁷¹

3.3. Mírový plán – Mírem k prosperitě a Abrahamovy dohody

V případě arabsko-izraelského konfliktu zdědil Donald Trump odkaz značně intenzivního zapojení Spojených států, neboť první dohody zprostředkoval ministr zahraničí Nixonovy administrativy Henry Kissinger, který tzv. *kyvadlovou diplomacií* zprostředkoval po Jomkipurské válce dohody mezi Egyptem a Izraelem a mezi Sýrií a Izraelem (leden 1974 – první dohoda mezi Egyptem a Izraelem; květen 1975 dohoda mezi Sýrií a Egyptem; září 1975 druhá dohoda mezi Egyptem a Izraelem).⁷²

Následovaly dvě dohody mezi Egyptem a Izraelem během Carterovy administrativy a při pohledu na posledních padesát let se směr vyjednávání ubíral k utváření mírových bilaterálních dohod mezi Izraelem a jeho sousedy. Spojené státy neoficiálně od Mírové dohody z Osla (Clintonova administrativa) a oficiálně od administrativy George W. Bushe podporují vyjednávání, které by vedlo k uznání samostatného palestinského státu, což podporuje i *Arabská mírová iniciativa*.⁷³

Donald Trump představil svůj mírový plán pro Střední východ na konci ledna 2020, tedy v době, kdy se Spojené státy (stejně jako Izrael) chystal na zásadní volby, zároveň se plně rozbíhala pandemie Covid-19, z těchto objektivních důvodů se Trumpově politické iniciativě nedostalo dostatečné pozornosti a ta, kterou tento plán přeci jen získal byla převážně negativní. Zástupci Palestinců odmítli plán už v průběhu jeho příprav a odborná veřejnost jej kritizovala pro zvýhodňování Izraele a požadavky na reformu palestinské společnosti hodnotila jako nerealistické. Převládal názor, že tento plán nenabízí vyhlídky na dvoustátní řešení izraelsko-palestinského konfliktu.⁷⁴

⁷¹ Robert D. Blackwill, „Trump’s Foreign Policies Are Better Than They Seem“, Council on Foreign Relations, 2019, <http://www.jstor.com/stable/resrep/resrep21419.14> (staženo 23. března 2024)

⁷² James R. Stocker, „Historical Legacies of US Policy in the Middle East“ in *Chaos in the Liberal Order*, eds. Robert Jervis, Francis J. Gavin, Joshua Rovner, Diane N. Labrosse a George Fujii (New York: Columbia University Press, 2018), 266.; „Shuttle Diplomacy and the Arab-Israeli Dispute, 1974-1975“, Milestones, Office of the Historian, <https://history.state.gov/milestone/1969-1976/shuttle-diplomacy> (staženo 10. května 2024)

⁷³ Stocker, „Historical Legacies of US Policy in the Middle East“, 266.

⁷⁴ Douglas J. Feith a Lewis Libby, „The Trump Peace Plan: Aiming Not to Make a Deal, but to Make a Deal Possible“, Begin-Sadat Center for Strategic Studies (2020), 6, <https://www.jstor.org/stable/resrep26342> (staženo 1. března 2024)

Donald Trump odmítl Obamovu mírovou politiku pro Střední východ stejně, jako Obama odmítl politiku George W. Bushe, kdy Trumpova administrativa neuznávala pohled na palestinsko-izraelský konflikt jako na středobod vztahů na Středním východě. Trump nevěřil, že k tomu, aby získal podporu arabských států při usilování o mírovou situaci, se spojené státy nutně musí distancovat od Izraele. Ani nepovažoval za nutné, aby Izrael udělal ústupky v konečném řešení izraelsko-palestinské otázky, naopak vinu dával palestinským lídrům, kteří podle něj odmítali uzavřít mír, čímž vehementně poškozovali palestinský lid. Trump přinesl do řešení tohoto konfliktu inovativní prvek tím, že trval na tom, že palestinská strana musí nést následky za přetrvávající teroristickou hrozbu a neustálé odmítání rozumných podmínek pro uzavření mírové dohody.⁷⁵

Ještě před mírovým plánem, který Trump představil na začátku roku 2020, jeho administrativa podnikla několik politických kroků na podporu Izraele. Nejprve došlo, k již výše popsáným událostem – uznání Jeruzaléma hlavním městem Izraele a přesunutí americké ambasády (2017, resp. 2018). Dalším krokem bylo uznání suverenity Izraele nad Golanskými výšinami (březen 2019), které byly pod kontrolou Izraele od roku 1967 a hrají klíčovou roli v bezpečnostních otázkách, se kterými se Izrael potýká stran svých sousedů. Následně v listopadu 2019 ministr zahraničních věcí Mike Pompeo oznámil, že izraelské osady na Západním břehu neporušují mezinárodní právo. V neposlední řadě Donald Trump podepsal dva nové zákony, které se staví proti palestinskému terorismu a požadují škrty v americké pomoci *Palestinské autonomii (the Palestinian Authority – PA) – The Taylor Force Act* (březen 2018), který penalizuje *PA* za odměňování palestinského terorismu (tzv. *pay-for-slay*); *the Anti-Terrorism Clarification Act* (říjen 2018), jenž vyžaduje, aby *Organizace pro osvobození Palestiny (Palestine Liberation Organization – PLO)* a *PA* uznaly jurisdikci amerických soudů v případě nároků vzniklých z teroristických útoků proti americkým občanům, jinak ztratí nárok na americkou pomoc, což byla jejich volba a Spojené státy tedy v únoru 2019 zastavily financování všech programů podporujících *PA*.⁷⁶

Trumpův mírový plán „Mírem k prosperitě: vize pro zlepšení životů palestinského a izraelského lidu“ (*Peace to Prosperity: A Vision to Improve the Lives of Palestinian and Israeli People*) si kladl vysoký cíl, a to vyřešit izraelsko-palestinský konflikt. Plán má několik klíčových bodů, přičemž patrně nejdůležitějším z nich je návrh dvoustátního řešení, kdy by vedle Izraele vznikl demilitarizovaný nezávislý palestinský stát a zároveň by Izrael

⁷⁵ Ibid., 29.

⁷⁶ Ibid., 30-31.

kontroloval části Západního břehu, což je zde vnímáno jako zásadní pro zajištění jeho bezpečnosti.⁷⁷

Dalším bodem bylo hlavní město a v tomto případě by Izraeli připadl Jeruzalém (nerozdělený) jako jeho hlavní město a palestinský stát by si své hlavní město zřídil ve východní části Jeruzaléma, která je ovšem mimo stávající hranice města. Dále by bylo Izraeli dovoleno anektovat osady na Západním břehu a v Jordánském údolí, které má Izrael pod svou kontrolou. Hospodářský růst a zlepšení životní úrovně Palestinců měla zajistit příslibená finanční podpora ve výši 50 miliard dolarů, která by proběhla formou amerických investic.⁷⁸

Plán řešil i postavení palestinských uprchlíků, kteří by měli právo se vrátit na území nově vzniklého státu, ale toto právo by se nevztahovalo na návrat do Izraele. Z bezpečnostního hlediska by i nadále měl Izrael právo držet kontrolu nad Jordánským údolím, které je kritickým územím pro případ nutnosti úspěšného odražení útoku sousedních států.⁷⁹

Během příprav Trumpova mírového plánu byli k poradám přizváni i lídři evangelikálů, kteří diskutovali své postoje k zamýšleným krokům s úřednickým aparátem Trumpovy administrativy. I v tomto případě byly pro evangelikály důležitější geopolitické faktory, teologické hrály jen marginální roli. Trumpova administrativa poradami s evangelikály zdůrazňovala, že si váží jejich podpory, kterou vnímá jako významný faktor v nadcházejících volbách.⁸⁰

Abrahamovy dohody (*Abraham Accords*) jsou mírové bilaterální dohody mezi Izraelem a arabskými státy, které byly uzavřeny díky prostřednictvím Spojených států a byly považovány za průlomové vzhledem ke vztahu arabského světa k Izraeli. Jednalo se o smlouvy mezi Izraelem a Bahrajnem; Izraelem a Spojenými arabskými emiráty; Izraelem a Súdánem; Izraelem a Marokem. Cílem těchto dohod bylo jak navázání diplomatických vztahů, tak vzájemné spolupráce v různých oblastech (př. obchod, technologie, bezpečnost), což mělo normalizovat vztahy mezi arabskými státy a Izraelem.⁸¹

⁷⁷ Ibid., 31-32.

⁷⁸ Ibid., 32-34.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Emily McFarlan Miller, „How the White House is Courting evangelicals on its Israeli-Palestinian peace plan“, *National Catholic Reporter*, 29. března 2019, <https://ncronline.org/news/how-white-house-courting-evangelicals-its-israel-palestinian-peace-plan> (staženo 10. května 2024)

⁸¹ „The Abraham Accords Declaration“, Abraham Accords, U.S. Department of State, <https://state.gov/the-abraham-accords/> (staženo 17. dubna 2024)

Podle Shmuela Trigana Abrahamovy dohody změnila strategické postavení Izraele a byť arabské státy v regionu podle něj nemají zájem nastavený kurz zvrátit, je možné, že nadále budou chtít postupovat pomaleji. Z pozice Izraele je ovšem hodnotí jako velký úspěch:

„Z izraelského úhlu pohledu musíme salutovat taktickému převratu, který umožnil dohody uzavřít. Vyřadily ze hry jak Palestince, kteří po desítky let drželi arabský svět jako rukojmí, tak EU a její mantru hrozby pro dvoustátní řešení. Izraelská levice, která zůstává rukojmím Mírové dohody z Osla navzdory jejímu selhání, je nyní odsunuta na okraj.“⁸²

Mnozí lídři evangelikálů chválili podpis Abrahámových dohod a označovali je za historický průlom. Podporu jim vyjádřili např. Johnnie Moore a kalifornský evangelista Greg Laurie. Mat Staver z konzervativní právní neziskové organizace Liberty Counsel zdůraznil význam Trumpovy zahraniční politiky pro dosažení tohoto průlomu.⁸³

Závěr

Definovat to, kdo je evangelikálním křesťanem není jednoduché. Zatímco akademické definice používají jasně vymezená kritéria, kdy např. britský historik David Bebbington uvádí, že evangelikálové se definují čtyřmi základními rysy – konverzí, angažovaností jedince, biblicismem a krucicentriem, organizace, které provádějí průzkumy veřejného mínění obvykle s definováním toho, kdo je evangelikál, nakládají velmi volně a zpravidla se spokojí se sebeidentifikací jednotlivce, což může vést k zavádějícím výsledkům.

Je důležité zdůraznit, že evangelikální křesťané sice inklinují ke konzervativním hodnotám, ale v žádném případě se nejedná o monolitickou skupinu, která by se rozhodovala „jako jeden muž“.

Donald Trump si jako prezidentský kandidát uvědomil již na začátku své kampaně, že podpora evangelikálních křesťanů bude hrát významnou roli jak během primárních voleb Republikánské strany, tak i během prezidentských voleb. Tento poznatek dokazuje jeho televizní vystoupení, kdy se vůbec prvně ještě coby kandidát vyjádřil k otázce izraelsko-

⁸² Shmuel Trigano, „The Abraham Accords: Contrasting Reflections“, Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 2021,4, <https://www.jstor.org/stable/resrep29695> (staženo 17. dubna 2024)

⁸³ Samuel Smith, „Evangelicals praise White House signing of Abraham Accords between Israel, UAE and Bahrain“, *The Christian Post*, 16. září 2020, <https://christianpost.com/news/evangelicals-praise-white-house-signing-of-abraham-accords-between-israel-uae-and-bahrain.html> (staženo 10. května 2024)

palestinského konfliktu, kde se k tomuto problému stavěl neutrálně až vlažně a bylo vidět, že této situaci nevěnoval příliš velkou pozornost či přípravu a vysloužil si tak značnou kritiku nejen z řad evangelikálních křesťanů.

Tento svůj politický přešlap napravil při první možné příležitosti, což shodou okolností byl jeho projev na konferenci pořádané *AIPAC*, na které vystoupila se svými projevy podporujícími Izrael většina prezidentských kandidátů obou stran. Donald Trump zde otočil o 180°, když se prohlásil za největšího podporovatele a nejlepšího přítele Izraele, což bylo ujištění, které evangelikálové také podporující Izrael přijali a vše bylo takřikajíc zapomenuto.

Trump si tedy začal budovat vztah s evangelikály již v průběhu primárních voleb, kdy jeho kampaň zřídila evangelikální výkonný poradní výbor složený z prominentních evangelikálů, jehož cílem bylo legitimizovat Donalda Trumpa v očích evangelikálních křesťanů a pomoci zajistit jejich podporu v prezidentských volbách.

Ukázalo se, že Donald Trump vsadil na správné spojence, neboť když byla zveřejněna inkriminující nahrávka *Hollywood Acces*, velká část prominentních evangelikálů se za něj veřejně postavila, a i přes značné osobní morální nedostatky ho i nadále podporovala. Našly se i kritické hlasy, ale ty byly brzy upozaděny a Trump si dokázal udržet nejen podporu velké části evangelikálů, ale i svou pozici kandidáta Republikánské strany, která po tomto skandálu zvažovala možnost jeho výměny. Následně pak vyhrál volby a stal se 45. prezidentem Spojených států.

Spolupráce s evangelikály pokračovala i během jeho působení v Bílém domě. Původní poradní výbor byl rozpuštěn, ale za nedlouho byl zřízen nový poradní evangelikální výbor Bílého domu téměř v totožném složení, ovšem jednalo se o neformální uskupení (z velké části z právních důvodů).

Předchozí administrativy také měly vždy nějakou formu duchovních poradců, ale obvykle se jednalo spíše o osobní podporu prezident, kdy cílem náboženských poradců bylo prezidentovo dobré duševní zdraví, nikoli formování politických otázek. Evangelikálové během Trumpovi administrativy získali bezprecedentní přístup k prezidentovi Spojených států a jejich role při utváření americké zahraniční politiky vůči Izraeli doslova nemá obdoby.

Dobrym příkladem může být přesunutí americké ambasády v Izraeli z Tel Avivu do Jeruzaléma, což byl jeden z jejich požadavků, které Trumpovi předložili v otevřeném dopise jen krátce před prezidentskými volbami. Dále jejich významnou roli potvrzuje to, že byli

opakovaně zváni do Bílého domu k diskusím s představiteli administrativy, kde mohli argumentovat své politické postoje k tomuto kroku.

Stejně tak se mohli podílet na procesu utváření Trumpova mírového plánu. I díky tomuto blízkému vztahu s Trumpovou administrativou pak byly její politické kroky vůči Izraeli přijímány kladně nebo dokonce byly oslavovány, neboť se v nich odrážely jejich vlastní politické postoje.

Troufám si konstatovat, že z tohoto vztahu profitovaly obě strany. Evangelikálové získali otevřené dveře do Bílého domu a mohli tak do určité míry reflektovat své postoje a zájmy do utvářející se politiky vůči Izraeli a Donald Trump se mohl spolehnout na podporu loajálních spojenců např. v případě různých skandálů. Je ovšem velmi obtížné, ne-li nemožné určit přesnou míru role evangelikálních křesťanů na utváření zahraniční politiky Spojených států vůči Izraeli.

Summary

Defining, who is an evangelical Christian, is not straightforward. While academic definitions use clear criteria, such as British historian David Bebbington's four key characteristics – conversion, activism, biblicism and crucicentrism – organizations conducting public opinion polls often take a more flexible approach, typically relying on self-identification. This can lead to misleading results. It is important to note that while evangelical Christians tend to lean towards conservative values, they are not a monolithic group that acts in unison.

Donald Trump, as a presidential candidate, recognized early in his campaign that support from evangelical Christians would be crucial in both the Republican primary elections and the general presidential election. This understanding was evident in his initial response to the Israeli-Palestinian Conflict, where he took a neutral stance, receiving significant criticism from evangelicals. He quickly corrected this Political misstep during a speech at an AIPAC conference, where he declared himself a staunch supporter of Israel, a reassurance well received by evangelicals.

Trump began cultivating a relationship with evangelicals during the primaries, Establishing an Evangelical Executive Advisory Board composed of prominent evangelicals to legitimize him and secure their support in general election. This alliance proved beneficial when the Access Hollywood tape scandal broke, as many evangelical leaders publicly stood

by him, maintaining their support despite his moral shortcomings. Trump not only retained the support of a large portion of evangelicals but also secured his position as the Republican Party's candidate and ultimately won the presidency.

This collaboration continued during his presidency. The original advisory board was dissolved, but soon replaced by an informal Evangelical Advisory Board of the White House. Previous administrations also had spiritual advisors, but these were typically personal supporters focused on the president's mental well-being rather than shaping policy. Evangelicals during Trump's administration gained unprecedented access to the president, significantly influencing U.S. foreign policy towards Israel.

A prime example is the relocation of the U.S. embassy in Israel from Tel Aviv to Jerusalem, a key evangelical demand presented to Trump in an open letter shortly before the election. Their influence is further evidenced by their repeated invitations to the White House for discussions with administration officials. They also contributed to the formulation of Trump's peace plan, resulting in favorable or even celebratory responses to his administration's policies towards Israel, reflecting their Political views.

Both sides have benefited from this relationship. Evangelicals gained open access to the White House, allowing their views and interests to influence policy formation towards Israel. In return, Trump could rely on their loyal support during various scandals. However, it is challenging, if not impossible, to determine the precise extent of the role evangelical Christians played in shaping U.S. foreign policy towards Israel.

Bibliografie

Primární zdroje

CNN, „CNN delegate estimate“, Election 2016, <https://edition.cnn.com/election/2016/primaries/parties/republican> (staženo 23. března 2024)

National Archives. „President Trump Hosts Faith Leaders at the White House“, Law & Justice, 4. května 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/president-trump-hosts-faith-leaders-white-house/> (staženo 9. května)

National Archives. „President Donald J. Trump Keeps His Promise To Open U.S. Embassy in Jerusalem, Israel“, Fact Sheets, 14. května 2018,

<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-keeps-promise-u-s-embassy-jerusalem-israel/> (staženo 9. května 2024)

National Archives. „President Donald J. Trump’s Proclamation on Jerusalem as the Capitol of the State of Israel“, Statements & Releases, 6. prosince 2017,

<https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-proclamation-jerusalem-capitol-state-israel/> (staženo 9. května 2024)

National Archives. „Press Briefing by Press Secretary Sean Spicer“, Press Briefings, 3.

května 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/press-briefing-press-secretary-sean-spicer-050317/> (staženo 9. května 2024)

National Archives. „Statement on the American Embassy in Israel“, Statements & Releases,

1. června 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/statement-american-embassy-israel/> (staženo 10. května 2024)

The American Presidency Project. „Press Release – What They Are Saying: Support For President Trump’s Decision To Recognize Jerusalem As Izrael’s Capital“, Documents, 7.

prosinec 2017, <https://presidency.ucsb.edu/documents/press-release-what-they-are-saying-support-for-president-trumps-decision-recognize> (staženo 9. května 2024)

The American Presidency Project. „Trump Campaign Press Release – Trump Campaign Announces Evangelical Executive Advisory Board“, Documents, 21. června 2016,

<https://presidency.ucsb.edu/documents/trump-campaign-press-release-trump-campaign-announces-evangelical-executive-advisory-board> (staženo 30. března)

The New York Times. „Florida Primary Results“, Elections 2016, naposledy upraveno 29. září 2016, <https://nytimes.com/elections/2016/results/primaries/florida> (staženo 23. března 2024)

The New York Times. „Indiana Primary results“, Elections 2016, naposledy upraveno 29. září 2016, <https://nytimes.com/elections/2016/results/primaries/indiana> (staženo 23. března 2024)

The New York Times. „Super Tuesday Results 2016“, Elections 2016, naposledy změněno 29. září 2016, <https://nytimes.com/elections/2016/results/2016-03-01> (staženo 23. března 2024)

U.S. Department of State. „The Abraham Accords Declaration“, Abraham Accords,

<https://state.gov/the-abraham-accords/> (staženo 17. dubna 2024)

YouTube, „Clinton hits Trump for ‘neutral’ stance on Israel“, CNN, 21. března 2016, <https://youtube.com/watch?v=97joOcDKTso> , 0:10-0:30 (staženo 2. března 2024)

YouTube, „Full MSNBC Donald Trump Town Hall, South Carolina February 17, 2016“, O’Reilly Factor, Kelly File and Hannity, YouTube, 18. února 2016, <https://youtube.com/watch?v=oRXHpmh5O-w> , 33:30-34:57 (staženo 2. března 2024)

YouTube, „Watch Donald Trump speak at AIPAC 2016“, PBS NewsHour, 22. března 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=2ZGgMJ3QDAQ> (staženo 2. března 2024)

Sekundární zdroje

Knihy

Alberta, Tim. *The Kingdom, the Power, and the Glory – American Evangelicals in an Age of Extremism*. New York: Harper Collins Publishers, 2023.

Clark, Victoria. *Allies for Armagedon – The Rise of Christian Zionism*. New Haven: Yale University Press, 2007

Goldberg, Michell. „The Kingdom Coming: The Rise of Christian Nationalism“. New York: W.W. Norton & Company, 2007

Moore, Russel. *Loosing our Religion – An Alter Call for Evangelical America*. New York: Sentinel, 2023

Mearsheimer, John J. a Stephen M. Walt. *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2007

Phillips, Kevin. *American Theocracy – The Peril and Politics of Radical Religion, Oil, and Borrowed Money in the 21st Century*. New York: Viking, 2006

Kapitoly z knih

Kidd, Thomas S. „Coda Donald Trump and the Crisis of Evangelicalism“, in *Who is an Evangelical? – The History of a Movement in Crisis*, (Yale University Press, 2019), 144-156.

Stocker, James R. „Historical Legacies of US Policy in the Middle East“ in *Chaos in the Liberal Order*, eds. Robert Jervis, Francis J. Gavin, Joshua Rovner, Diane N. Labrosse a George Fujii (New York: Columbia University Press, 2018), 261-272.

Články v odborném periodiku

Burge, Ryan P. a Andrew A. Lewis, „Measuring Evangelicals: Practical Consideration for Social Scientists“, *Politics and Religion*, Vol. 11, No. 4 (2018): 745-746.

Bumin, Kirill M. a Motti Inbari, „American Evangelicals and the Arab-Israeli Conflict“, *Journal of Church and State*, Vol. 62, No. 4 (October 2019): 605-606,
<https://doi:10.1093/jcs/csz063> (staženo 9. března 2024)

Bumin Kirill M. a Motti Inbari, „Why Do Evangelicals Support Israel?“, *Politics and Religion*, Vol. 14, No. 1 (2021): 8, <https://doi:10.1017/S175504831900052X> (staženo 23. března 2024)

Mead, Walter Russel. „Dod’s country?“. *Foreign Affairs* 85, č. 5 (září-říjen, 2006): 24-43,
<https://www.jstor.org/stable/20032068> (staženo 3. ledna 2024)

Specter, Stephen. „This Year in Jerusalem: Prophecy, and the U.S. Embassy in Israel“, *Journal of Church and State*, Vol. 61, No. 4 (12. dubna 2019): 551-553,
<https://doi:10.1093/jcs/csz001> (staženo 9. května 2024)

Noviny a neodborná periodika

Banks, Adelle M. „All the president’s clergymen“, *National Catholic Reporter*, 5. září 2017,
<https://ncronline.org/news/all-president-s-clergymen> (staženo 23. března 2024)

Brodner, Eric. „10 takeaways from Donald Trump’s Republican Convention“, *CNN*, 22. července 2016, <https://edition.cnn.com/2016/07/22/politics/republican-convention-takeaways/index.html> (staženo 23. března 2024)

Burge, Gary M. „You Can Be an Evangelical and Reject Trump’s Jerusalem Decision“, *The Atlantic*, 6. prosince 2017, <https://theatlantic.com/international/archive/2017/12/evangelical-trump-jerusalem-embassy/547643/> (staženo 23. března 2024)

Gabbatt, Adam. „This war is prophetically significant: why US evangelical Christians support Israel“. *The Guardian*, 30. října 2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/30/us-evangelical-christians-israel-hamas-war> (staženo 3.1.2024)

Flegenheimer, Matt. „Ted Cruz Suspends His Campaign for President“, *The New York Times*, 3. května 2016, <https://nytimes.com/2016/05/04/us/politics/ted-cruz.html> (staženo 23. března 2024)

Gass, Nick a Tyler Pager. „Trump picks Pence as his running mate“, *Politico*, 15. července 2016, <https://politico.com/story/2016/07/trump-vp-pick-timing-225598> (staženo 23. března 2024)

Kaplan, Thomas. „John Kasich Suspends Campaign for President“, *the New York Times*, 4. května 2016, <https://nytimes.com/2016/05/05/us/politics/john-kasich.html> (staženo 23. března 2024)

Kopan, Tal. „Marco Rubio drops out of presidential campaign after Florida loss“, *CNN*, 16. března 2016, <https://edition.cnn.com/2016/03/15/politics/marco-rubio-drops-out/index.html> (staženo 23. března 2024)

Kurtzleben, Danielle. „Are You An Evangelical? Are You Sure?“. NPR, 19. prosince 2015, <https://npr.org/2015/12/19/458058251/are-you-an-evangelical-are-you-sure> (staženo 23. března 2024)

Lander, Mark. „Trump Recognizes Jerusalem as Israel’s Capital and Orders U.S. Embassy to Move“, *The New York Times*, 6. prosince 2017, <https://nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-jerusalem-israel-capital.html> (staženo 9. května 2024)

Lewis, Paul. „The Republican debate: meet the 2016 candidates“, *The Guardian*, 6. srpna 2015, <https://theguardian.com/us-news/2015/aug/06/the-republican-debate-meet-the-candidates> (staženo 23. března 2024)

McFarlan Miller, Emily. „How the White House is Courting evangelicals on its Israeli-Palestinian peace plan“, *National Catholic Reporter*, 29. března 2019, <https://ncronline.org/news/how-white-house-courting-evangelicals-its-israel-palestinian-peace-plan> (staženo 10. května 2024)

McKinley, Jesse. „Access Hollywood Tape Rattled Trump’s Campaign, Hicks Recalls in Testimony“, *The New York Times*, 3. května 2024, <https://nytimes.com/2024/05/03/nyregion/access-hollywood-tape-trump-trial.html> (staženo 9. května 2024)

Pankari, Madhvi. „2016 Republican National Convention: a look back – in pictures“, *The Guardian*, 24. července 2016, <https://theguardian.com/us-news/ng-interactive/2016/jul/24/republican-national-convention-look-back-in-pictures> (staženo 23. března 2024)

Reston, Meave. „Ivanka Trump: Americas Most Powerful Jewish Woman“, *CNN*, červen 2017, <https://edition.cnn.com/interactive/2017/politics/state/ivanka-trump-religion/> (staženo 9. května 2024)

Smith, Samuel. „Evangelicals praise White House signing os Abraham Accords between Israel, UAE and Bahrain“, *The Christian Post*, 16. září 2020, <https://christianpost.com/news/evangelicals-praise-white-house-signing-of-abraham-accords-between-israel-uae-and-bahrain.html> (staženo 10. května 2024)

Webové stránky

Begin-Sadat Center for Strategic Studies. „The Trump Peace Plan: Aiming Not to Make a Deal, but to Make a Deal Possible“, Douglas J. Feith a Lewis Libby, (2020), 1-49, <https://www.jstor.org/stable/resrep26342> (staženo 1. března 2024)

Begin-Sadat Center for Strategic Studies. „The Abraham Accords: Contrasting Reflections“, Shmuel Trigano, 2021, 1-15, <https://www.jstor.org/stable/resrep29695> (staženo 17. dubna 2024)

Council on Foreign Relations , „Robert D. Blackwill“, Expert Bio, <https://cfr.org/expert/robert-d-blackwill> (staženo 10. května 2024)

Council on Foreign Relations, „Trump´s Foreign Policies Are Better Than They Seem“, Robert D. Blackwill, 2019, <http://www.jstor.com/stable/resrep/resrep21419.14> (staženo 23. března 2024)

Douglas J. Feith a Lewis Libby, „The Trump Peace Plan: Aiming Not to Make a Deal, but to Make a Deal Possible“, Begin-Sadat Center for Strategic Studies (2020), 6, <https://www.jstor.org/stable/resrep26342> (staženo 1. března 2024)

Office of the Historian. „Shuttle Diplomacy and the Arab-Israeli Dispute, 1974-1975“, Milestones, <https://history.state.gov/milestone/1969-1976/shuttle-diplomacy> (staženo 10. května 2024)

Pew Research Center, „About Three-in-Ten U.S. Adults Are Now Religiously Unaffiliated“, Religion, naposledy změněno 14. prosince 2021, <https://pewresearch.org/religion/2021/12/04/about-three-in-ten-u-s-adults-are-now-religiously-unaffiliated/> (staženo 28. července)

Pew Research Center „America´s Changing Religions Landscape – Chapter 1: The Changing Religious Composition of the U.S.“. Research Topic, 12. května 2015,

<https://pewresearch.org/religion/2015/05/12/chapter-1-the-changing-religious-composition-of-the-u-s/> (staženo 23. března 2024)

Pew Research Center, „Who They Are and What They Believe“, Religion, naposledy změněno 24. ledna 2024, <https://pewresearch.org/religion/2024/01/24/religious-nones-in-america-who-they-are-and-what-they-believe/> (staženo 28. července 2024)

Rubin, Jennifer. „Onward, Christian Zionists“. Washington Examiner, 2. srpna 2010, <https://washingtonexaminer.com/magazine/18017/onward-christian-zionists/> (staženo 14. listopadu 2023)

The New York Times. „Indiana Primary results“, Elections 2016, naposledy upraveno 29. září 2016, <https://nytimes.com/elections/2016/results/primaries/indiana> (staženo 23. března 2024)

Wheaton College, Institute for the Study of American Evangelicals. „Defining the Term in Contemporary Times“. Defining Evangelicalism, <https://web.archive.org/web/20160614171830/http://www.wheaton.edu/ISAE/Defining-Evangelicalism/Defining-the-Term> (staženo 14. listopadu 2023)